

Stratejik Bir İnşa Planı Olarak Medeniyetler Çatışması*

Yrd. Doç. Dr. Murat SİLİNİR

Batman Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, BATMAN
murat.silindir@batman.edu.tr

Özet

Berlin Duvarının çökmesi ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyet Birliği'nin çözülmesinden sonra, küresel sistemik yapının derin bir değişime maruz kalması, küresel sistemik yapı ile ilintili yeni paradigmalara ihtiyacı doğurmuştu. Bunun için geleneksel uluslararası ilişkiler teorilerinin aşılması gerekiyordu. Huntington'ın "Medeniyetler Çatışması mı?" başlıklı makalesi veya tezi bu ihtiyaca cevap vermeye yönelik bir çalışma olarak ileri sürülmüştür. Huntington'ın çalışmasının tüm dünyada tartışma yaratması ve tartışmaların günümüzde bile güncelliğini koruması, tezin stratejik önemini gözler önüne sermektedir. Huntington'ın tezinin temel işlevlerinden biri Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan kaotik geçiş sürecini anlamlandırmaya çalışmaktır. Buna göre, ideolojik kutuplaşmaların yerini din odaklı medeniyetler arası gerilimler ve hatta çatışmaların alacağı haber veriliyordu. Bu çatışmalar, özellikle Batı medeniyeti ile İslam medeniyeti arasında kültürel ve dinsel bir görünümde gerçekleşecekti. Ulus devletler her ne kadar küresel sistemde temel aktör olma statülerini devam ettirseler de geleneksel egemenlik yapıları erozyona uğrayacak ve medeniyet şemsiyesi altında temel işlevlerini devam ettireceklerdir. Çalışmanın temel amacı, Huntington'ın Medeniyetler Çatışması paradigmasını "Medeniyet" kavramı çerçevesinde irdeleyip, medeniyetlerin geleceğine yönelik çıkarımlarda bulunmaktır. Bu genel amaç çerçevesinde, ilk olarak, Huntington'ın Medeniyetler Çatışması paradigması genel hatlarıyla ele alınacaktır. İkinci olarak, Huntington'ın medeniyet kavramına yüklediği anlam incelenecektir. Üçüncü olarak, İslam dinin medeniyetler çatışması paradigması içindeki yeri ve paradigmanın güçlü&zayıf boyutları eleştirel bir düzlemde tartışılacaktır. Son olarak, Medeniyetlerin çatışması olgusunun geleceği irdelenecektir.

Anahtar Kelimeler : Medeniyetler Çatışması, Medeniyet, Güvenlik

* Bu makale, "ABD'nin Yeni Güvenlik Anlayışında İslam Algısı", başlıklı Doktora tezinden üretilmiştir.

The Clash of Civilizations as a Strategic Construction Plan

Abstract

The Collapse of the Berlin Wall and dissolution of the Union of Soviet Socialist Republics has changed the whole global political system. This also has required new paradigmatic approaches especially related to global systemic structure. Therefore, it was very crucial to exceed traditional international relations theories. Huntington's article or thesis, 'The Clash of Civilizations?' has been asserted to meet this academic or political requirement. After Huntington's study, that has created deep reactions and discussions, it was very important to understand new global political tendencies. One of the main functions of Huntington's thesis was to explain chaotic transition process of post-Cold War. According to this, ideological polarizations will be replaced by clashes of civilizations. These conflicts would occur between Western and Islamic Civilizations in religious and cultural view. In this transformation process nation-states will extend the status of being main actor in the global system, but their traditional structure of sovereignty will be eroded. They also continue to function under umbrella of their civilizations. The main purpose of this study is to analyze Huntington's 'Clash of Civilizations' paradigm within the framework of "Civilization" and to make predictions for the future of civilization. In this general context, firstly, Huntington's 'Clash of Civilizations' paradigm will be discussed. Secondly, Huntington's concept of 'civilization' will be examined with in its semantic dimensions. Thirdly, the strengths and weaknesses of Huntington's paradigm will be compared. Finally, the future of civilizations will be examined.

Key Words: Clash of Civilizations, Civilization, Security

1. Giriş

Yirminci yüzyılda dünyayı ve dünyada cereyan eden gelişmeleri anlayabilmek oldukça zordu. Özellikle, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra küresel sistemin 'süper gücü' olarak öne çıkan ABD'de politik karar merkezlerine kolaylıklar ve tercih seçenekleri sunan analitik modeller veya teorik ve pratik çalışmalar üretilmeye başlandı. ABD'li danışman, siyaset bilimci ve diplomat olan George F. Kennan'ın "çevreleme" yaklaşımı (Containment Policy) bu amaca yönelik olarak Soğuk Savaş paradigmasının oluşmasında kilit bir rol üstlenmişti. Foreign Affairs dergisini 1947 Temmuz sayısında "X" rumuzuyla çıkan "The Source of Soviet Conduct" isimli çalışması bu anlamda geniş yankı uyandıran ve "paradigma kurucu" bir eser olmuştur. Huntington'un "Medeniyetler Çatışması" tezi de Soğuk Savaş sonrası için ABD politik karar vericilerine sunulmuş kuramsal ve paradigma inşa edici bir çalışmadır. Çalışma, ilk olarak Ekim 1992 tarihinde American Enterprise Institute'te gerçekleşen Bradley Konferansı'nda dile getirilmiş ve daha sonra ise Olin Institute tarafından yürütülmüş olan "Değişen Güvenlik Çevresi ve Amerikan Ulusal Çıkarları" başlıklı projede bildiri olarak sunulmuştur. Bildiri, Huntington tarafından makaleye dönüştürülüp 1993 yılında Foreign Affairs dergisinde yayınlandıktan sonra büyük ilgi ve tepki toplamıştır. Foreign Affairs editörlerine göre, kitabın üç yılda ortaya çıkardığı ilgi ve tepki, derginin 1940'lı yıllara kadar giden geçmişinde görülmemiştir.¹ Bu öngörülemeyen ilgi ve tepkiler makalenin kitaplaştırılmasına neden olmuştur.²

Huntington'a göre, bir problemi, inşa edici bir yaklaşımla ileri sürmenin yöntemlerinden biri, hipotez ileri sürmektir ve 'Medeniyetler Çatışması mı?' başlıklı makalesi böyle bir çalışmadır. Huntington, makale başlığının sonundaki soru işaretinin pek çokları tarafından göz ardı edildiğini belirtir. Soru işaretinin hipotezin test edilmesini sembolize ettiğini bildirir. 1993 yılında makalenin kitaplaştırılması ise makalenin odağındaki sorunsalın daha kapsamlı ve derinlemesine cevaplar aramayı içerir.³ Huntington'un kitabı, makalesinin devamı niteliğindedir, ama makalede değinilmemiş demografik artışın sosyo-politik etkileri

¹ Chiozza 2002, s.711.

² 1996'da

³ Huntington 2004, s.9.

gibi bazı konulara kitapta değinilmiştir. Kitabı makaleden ayıran bir diğer öne çıkan boyut ise medeniyetler çatışmasının küresel barış ve istikrar için büyük bir tehdit olarak gösterilmesi ve medeniyet odaklı küresel bir sistemik yapının olası küresel bir savaş için caydırıcı bir güvence olacağı görüşleridir.

Huntington'un çalışması, Soğuk Savaş sonrası küresel politikada gerçekleşen değişim ve dönüşümlerin bir analizini yaparak konu ile ilgili akademisyen ve karar vericilere paradigmatik bir çerçeve sunmayı amaçlamaktadır.⁴ Soğuk Savaş sonrasında dünya sistemik bir dönüşüm sürecine girmişti. Bu yeni süreç ile birlikte uluslararası sistemin önemli aktörlerinden olan devletler ve devlet dışı kuruluşlar, yeni sistemi veya systemsizliği incelemeye ve anlamaya çalışmışlardır. Küresel sistemik yapının hegemonik aktörü olan ABD'de sistemik analiz ve inşa çalışmaları yapılmaya çalışılmıştır. Think-Tank kuruluşları ve üniversite gibi akademik kurumlar bu süreçte aydınlatıcı ve yönlendirici roller üstlenmişlerdir. NATO, BM, AB vb. uluslararası kuruluşlar da bu sistemik dönüşüm sürecine adapte olmaya yönelik yeniden yapılanma tartışmalarına girmişlerdir.

2. Paradigmatik İnşa

“Medeniyetler Çatışması” tezinin ileri sürülmesine etki eden pek çok etken rol oynamıştır. Bunlardan birisi, paradigmatik etmen olarak ele alınabilir; çünkü Huntington'a göre hiçbir paradigma ebedi bir geçerliliğe sahip değildir.⁵ Soğuk Savaş paradigması da bu realiteden nasibini almıştır. Bu nedenle karmaşık ve problematik yapıyı çözümleyip, açıklayacak ve geleceğe ışık tutacak yeni bir paradigmaya ihtiyaç bulunmaktadır. Bu, devletler, toplumlar ve bireylerin konum ve ilerleyişleri için harita işlevi görececek bir paradigmadır. Huntington'a göre, “*Basitleştirilmiş paradigmlar veya haritalar insan düşüncesi ve eylemi için vazgeçilmezdir*”. Küresel bütüncül görüşler, uluslararası siyasal yapı için de yol gösterici unsurlardır. Paradigmlar veya zihinsel haritalar belli amaçlara yönelik soyutlamalardır.⁶ Bu noktada, Huntington'un Kuhn'dan da etkilendiği görülmektedir. Kuhn'a göre, içinde bulunulan süreçte, egemen olan paradigma, problematik süreci analiz

⁴ Huntington 2004, 10.

⁵ Huntington 2004, 10.

⁶ Huntington 2004, 29-30.

edip açıklayamıyorsa ve bulmaca çözümede cevap üretemiyorsa bilimsel bunalımdan söz edilebilir. “Bulmaca”, “problem çözücü”(puzzle solver) öznesini bekleyen olgusal bir nesnedir.⁷ Huntington da kendine “problem çözücü” misyonu yüklemek istemiştir. Bunu ise, mevcut problematik yapıyı ortadan kaldıracak yeni paradigma inşası ile mümkün kılmak istemiştir. Kuhn, bu tür paradigma değişikliğine ‘bilimsel devrim’ adını vermektedir.⁸ Huntington, buna göre, bir “bilimsel devrim” gerçekleştirmek istemiştir, fakat koşullar bu “devrim”e izin vermemiştir.

Soğuk savaş döneminin sistemik paradigması ideolojik bir formda tezahür etmekteydi. Bir tarafta Batı bloku, diğer tarafta ise komünist kutup bulunmaktaydı. İdeoloji, bu siyasal yapının ayırıcı ve tanımlayıcı unsuruydu.⁹ Soğuk Savaş Sonrasında ise Huntington, tezinin merkezine sosyolojik ve antropolojik boyutları olan ‘medeniyet’ kavramını oturtmaktadır.¹⁰ Huntington’a göre, Soğuk Savaş sonrasında dünya, ilk defa çok kutuplu ve çok medeniyetli bir hal almıştır. Bu durum, aynı zamanda medeniyetler arası güç dengesi değişimini işaret etmekteydi. Batı, görece olarak gerilerken Asya medeniyetleri, askeri, ekonomik ve politik olarak güçlerini artırmaktadır. İslam ise özellikle demografik yapısı ile ‘istikrarsızlaştırıcı’ bir olgu olarak Batı için ‘tehdit’ olarak görünmektedir. Bu yeni sistemik yapıda, temel aktör veya unsur medeniyettir. Kültürel açıdan ortaklıklara sahip toplumlar medeniyet şemsiyesi altında bir araya gelecekler, böylelikle medeniyetler arası kamplaşma söz konusu olacaktır. Bu kamplaşmalar ise “Fay Hattı Savaşları”na neden olacaktır. Bu durum özellikle Müslümanlar ile Müslüman olmayanlar arasında cereyan edecektir. Huntington, Amerikalılar için, ‘Batılı’ kimliksel vurgunun stratejik olduğunu işaret eder. Buna göre, Batı medeniyetinin evrensel bir medeniyet olmadığı ve yeni tehditlere karşı korumacı ve yenilikçi bir çizginin izlenmesi gerektiğini vurgular.¹¹

Medeniyetler çatışması paradigması, Soğuk Savaş Dönemi sonrasında kaotik bir yapı olarak algılanmaktadır. Bu nedenle, dünyayı yedi veya sekiz medeniyet açısından düşünmenin

⁷ Kuhn 2012, 36-42.

⁸ Arı 2002, 308-312.

⁹ Davutoğlu 2003, 369.

¹⁰ Wallerstein 2003, 252.

¹¹ Huntington 2004, 23.

kaotik yapının anlamlandırılma güçlüklerinin birçoğunu kolaylaştıracağı vurgulanmıştır. Aynı şekilde, dünyanın anlaşılabilmesi, artan çatışmaların hangilerinin önemli hangilerinin önemsiz olduğunu ayırt edilebilmesi, gelecekte ortaya çıkacak gelişmelerin kestirilebilmesi ve politika yapıcıları için rehber olacak hususların saptanması için yapılması gereken kolayca kavranabilen ve görülebilen bir çerçeve geliştirmektir. Böylelikle, S.Huntington, adeta bilimi, “politika pratisyen”lerinin hizmetine sokmaktadır. Davutoğluna göre, kariyerine sosyal bilimci olarak başlayan Huntington’un, yeni paradigmasıyla getirdiği kuramsal çerçeve ile Amerikan stratejik bakışı arasındaki ilişki dikkatle izlenmelidir. Huntington’un tezindeki West/Rest kategorileri bir zihniyet parametresi olarak onun anlamlandırma çerçevesini de, çalışmasının sonunda ABD yönetimine yaptığı stratejik öneri ve yönlendirme çerçevesini de doğrudan belirlemiştir.¹²

Medeniyetler Çatışması paradigmasının temel argümanı, Batı Medeniyeti ile İslam Medeniyeti arasında gerçekleşeceği öngörülen kültürel ve dinsel çatışmaya dayanmaktadır.¹³ Her ne kadar Huntington, yekpare bir medeniyetten söz edilemeyeceğinin altını çizmişse de, paradigmanın iki temel çatışan aktörünü, Batı ve İslam olarak işaret etmiştir. Devletler ise bu total yapı da medeniyet ‘şemsiyesi’ altında kümelenmektedirler, fakat egemenlik, işlev ve erk bakımlarından daha zayıf bir sürece girmişlerdir. Karşılıklı bağımlılık olgusunun derinleşmesi ve ulus aşırı ilişkilerin güçlenmesi gibi olgular da bu süreci şekillendiren önemli gelişmelerdir. Soğuk Savaş sonrası karşılaşılabilecek olan “Medeniyetler Çatışması”, farklı medeniyetlerdeki insanlar arası etkileşimin artması, Batılı olmayan devletlerdeki seçkinlerin Batılılaşması ve yerelleşmesi, ekonomik bölgeselleşmenin artmasıyla medeniyet bilincinin yükselmesi, devlet odaklı ve yerel kimliklerin azalarak dinsel kimliklerle yer değiştirmesi gibi faktörlerden kaynaklanacaktır. Bunlarla birlikte demografik ve ekonomik değişim ile birlikte küresel düzlemde değişen güç dengesinin altı çizilmektedir. Asya ve İslam devletlerinin güçlenmesinin Batı’ya meydan okuyacak seviyeye geleceği işaret edilmektedir.¹⁴

¹² Davutoğlu 2003, 3.

¹³ Yılmaz 2003, 22.

¹⁴ Yılmaz 2003, 37.

Huntington, Soğuk Savaş Dönem sonrası dönemi karmaşık hatta anarşik bir yapı olarak algılamıştır. Bu karmaşıklığın aşılması ve anlamlandırılabilmesi için, dünyayı yedi veya sekiz medeniyete ayırmaktadır. Medeniyet odaklı kategorizasyondan sonra çatışma olgusu medeniyet düzleminde önemli-önemsiz eksenlerinde irdelenmektedir. Böylelikle Huntington, geleceğe yönelik fütürolojik çıkarımlarda bulunarak karar vericilere anlaşılır teorik çerçeveler sunmaktadır. Bu çabasıyla Huntington, Amerikan stratejik bakışı açısına genişlik, derinlik ve yön bulma yetisi katmıştır.¹⁵

3. Medeniyetler Çatışması

‘Medeniyetler Çatışması’ paradigması dünyayı iki ana mekanik düzlemde kategorize etmektedir. Buna göre, dünya “Doğu” ve “Batı” denilen kamplara ayrılmıştır. “Batı”, gücü, refahı, iyiyi ve güzeli temsil etmektedir. “Doğu” ise tam tersini. Bu noktada, Huntington’a oryantalist denilebilir, fakat onu diğer oryantalistlerden ayıran bir takım önemli özellikler bulunmaktadır. Bu farklı özelliklerin en göze çarpanı, Doğu’nun Batı aleyhine bir yükseliş sürecine girdiği uyarısıdır. Huntington, bu konuda biraz çelişkili bir görüntü çizmektedir. Çalışmasının bazı kısımlarında, “*Batı şu an ve gelecekte en güçlü medeniyet olarak kalacaktır*” derken, devamında ise “*fakat Batı’nın gücü diğer medeniyetlere göre azalmaktadır tespitini yapmaktadır*”¹⁶ Batı medeniyeti en güçlü medeniyet olarak kalacaksa, güç kaybına uğramaması da gerekmektedir. Bu çelişik öngörü iki nedenle gerçekleştirilmiş olabilir: Birincisi, Huntington, Batı medeniyetinin ebedi üstünlüğüne inanmaktadır, fakat Doğu medeniyetine karşı uyarılarda bulunarak Batı medeniyetini ve özellikle onun ifadesiyle Batı’nın iki ‘çekirdek devlet’ grubundan öncü olan ABD’yi zinde tutmayı istemektedir. İkincisi ise, Huntington da Toynebee gibi medeniyetlerin doğup, büyüdüğünü ve son aşamada ise misyonunun tamamladığını düşünmektedir. Günümüzde Batı medeniyeti Doğu’ya karşı üstünlüğünü devam ettiriyor olsa bile, bu üstünlüğün ebedi olmadığı ve kaybedilebileceği uyarısında bulunmaktadır.

¹⁵ Davutoğlu 2003, 3.

¹⁶ Huntington 2004, .27.

Batı medeniyeti ve onun elitleri, Batı medeniyetinin 'üstünlüğünün' ebedi olmadığını farkındadırlar. Bu nedenle, çeşitli stratejik enstrümanlarla bu 'üstünlük' devam ettirilmeye çalışılıyor. Özellikle ABD, kendi 'Yumuşak Gücü'nü bu misyon için iyi kullanmaktadır. Batı veya ABD çıkarları küresel toplumun çıkarları ile özdeşmiş gibi gösterilmeye çalışılıyor. ABD'nin bunu yapmasında ki en önemli neden, kendi ulusal çıkarı doğrultusunda geliştirdiği eylemlere meşruiyet kazandırmaktır. Bush döneminde bu meşruiyet her ne kadar zedelenmişse de daha sonrasında Obama ile birlikte, ABD'nin bu stratejik yaklaşımı rayına oturmuştur.

Paradigmanın Doğu-Batı yaklaşımı dinsel bir coğrafi düzlemde haritalandırılmaktadır. Buna göre, Hıristiyan mirası temsil eden Batı, demokratik siyasi yapı ve ekonomik gelişmişlik alanıdır ve bir gücü sembolize etmektedir. Bu nedenle, Batı'nın geleceği 'aydınlıktır'. Doğu ve Batı arasındaki Ortodoks ülkeler ise, Batı'ya biraz daha uzak ve Doğu'ya ise biraz daha yakın olduklarından olsa gerek, siyasi ve ekonomik yönden belirsizlik yansıtmaktadır. Doğu'da konumlanmış olan Müslüman cumhuriyetlerin gelecekleri ise 'karanlık'tır.¹⁷ Lewis'e göre, bu iki medeniyet arasındaki çatışma, farklılıklar nedeniyle değil benzerlikleri nedeniyle de ortaya çıkmaktadır.¹⁸ Huntington ise farklılıkların altını çizmektedir ve onun, Batı medeniyetinden kastı, Hıristiyanlık (Katoliklik ve Protestanlık), seküler sistem, hukukun üstünlüğü, çoğulculuk, Yunan ve Roma mirası gibi temel unsurlara dayanmaktadır.¹⁹

Buna göre, Batı medeniyeti'nin, diğer medeniyetlere göre üstünlüğü, bir takım öne çıkan özelliklere dayanmaktadır. Bunlar:

- Batı Medeniyetinin uluslararası banka sisteminin temel aktörleri olmalarından,
- Küresel döviz denetimini ellerinde bulundurmaları,
- Küresel tüketimin motoru olmaları,
- Küresel üretimin büyük merkezi olması,
- Uluslararası sermaye piyasalarına egemenliği,

¹⁷ Huntington 2004 27.

¹⁸ Lewis 2003, 47.

¹⁹ Huntington 2004, 91-94.

- Birçok toplumda önemli sayılacak bir biçimde ahlaki liderlik yapabilmesi,
- Büyük askeri-operasyonel gücünün bulunması,
- Okyanus veya deniz aşırı denetim gücü,
- Ar-Ge üstünlüğü
- Teknik eğitim üstünlüğü
- Uzaya ulaşım ve ondan yararlanma kapasitesi,
- Uzay endüstrisi egemenliği,
- Uluslararası iletişim egemenliği,
- Yüksek teknolojiye dayanan silah endüstrisi gibi unsurlardır.²⁰

Bu paradigmanın İslam algısına göre, İslam dünyasının algısı iki eksende şekillenmektedir. ‘Biz’ ve ‘ötekiler’ şeklinde. ‘Biz’in kavramsal karşılığı ‘Dar-ül İslam’ olarak vücut bulmaktadır. ‘Dar-ül İslam’, bir barış alanıdır. ‘Ötekisel’ alanı ise ‘Dar-ül Harb işgal etmektedir. ‘Dar-ül Harb’, sürekli bir savaş halini yansıtmaktadır. Bu durum, biraz da, İslam siyasi düşüncesi ile ilintili olan “cihat” kavramı ile açıklanmaya çalışılmaktadır. Buna göre, İslam dini militan veya askeri; mensupları ise “köktenci” bir karaktere sahiptir.²¹ Huntington, bu dual yapı ile Soğuk Savaş sonrasında Amerikalı sosyal bilimcilerin dünyayı ‘Barış Kuşağı’ ve ‘Karmaşıklık Kuşağı’ şeklinde kategorize etmelerini benzer bulmaktadır. Huntington’un bu tespit ve benzeştirmelerinde pozitivist bir üslup görülmektedir. Ona göre, yekpare bir İslam dünyasından söz edilebilir ve bu yekpare yapının net bir ikili dünya görüşü bulunmaktadır. Huntington’un medeniyet algısında da bu tarz genellemeci ve mekanik imgeleme dayalı ifadeler kolaylıkla görülebilmektedir. Ayrıca, İslam dünyası ile yapılan kavramsal kategorizasyon eksiktir. Her ne kadar yekpare bir İslam dünyası olmasa da İslam siyasal felsefesinde yeri olan Dar-ül Sulh²² anlayışı bilinçli veya bilinçsizce göz ardı edilmiştir.²³

²⁰ Huntington 2004 110.

²¹ Lewis, *İslam’ın Siyasal Söylemi*, (çev. Ünsal Oskay), Ankara: Phoenix Yayınevi, Haziran 2011, s.109.

²² Lewis *İslam’ın Krizi*, ss. 46-47.

²³ Huntington 2004, .33.

Tüm bu ayırıcı unsurlara rağmen, Doğu veya İslam Medeniyeti ile Batı Medeniyetinin temel ayırıcı etmeni olarak kültür öne sürülmüştür. “İslam Batı’nın hayatta kalışını belirsizleştiren ve bunu en azından iki kez gerçekleştiren tek medeniyettir.”²⁴ Buna göre, İslam’ın demografik büyümesi ve göç olgusu, İslami diriliş, Batı’nın hegemonik evrenselleştiriciliğinin ürettiği tepkiler, reel sosyalizmin çökmesi ve Hıristiyanlar ile Müslümanlar arasındaki ilişkilerin veya çelişkilerin kimliksel bilinç ortaya çıkarması gibi etmenler, Batı ile İslam arasında çatlaklar, hatta geri dönülmez çatışmalar üretmektedir. Özellikle, Soğuk Savaş sonrası yaşanan 28 fay hattı çatışmalarının 19’unun Müslümanlar ile Hıristiyanlar arasında geçmesi, destekleyici örnekler olarak sunulmuştur. Silahlanma, insan hakları, demokrasi, enerji kaynakları denetimi, terörizm, Batı müdahaleciliği gibi olgular da çatışmayı derinleştiren etmenler olarak işaret edilmektedir. Ayrıca, bu görüşe göre, İslam ülkelerinde anti-demokratik siyasal yapının arka planındaki temel etmen İslam kültürü ile ilintilidir.²⁵ Huntington, İslam medeniyeti hakkında şöyle devam etmektedir:

“İslam nükleer silahlanmanın, terörizmin ve Avrupa’da istenmeyen göçmenlerin kaynağı olarak görülüyor. Bu kaygılar hem halklar hem de liderler tarafından paylaşılıyor. Örneğin Kasım 1994’te dış politikayla ilgilenen 35 000 Amerikalının katılımıyla yapılan ankette, “İslam’ın dirilmesinin ABD’nin Orta Doğu’daki çıkarları açısından bir tehlike arz edip etmediği sorulduğunda, katılımcıların yüzde 61’i bu soruya evet yanıtını verirken yüzde 28’i hayır yanıtını vermişlerdir. Bir yıl öncesinde, hangi ülkenin ABD açısından en büyük tehlike yarattığı sorusu sorulduğunda kamuoyunu temsilen seçilen tesadüfi bir örnekleme katılımcıların verdiği yanıt sonucu, ilk üç ülke, İran, Çin ve Irak olmuştur.”²⁶

Huntington tezindeki temel argümanlarını desteklemek için bazı kamuoyu anketlerinin sonuçlarından da yararlanmıştı. Huntington, Müslümanların çatışmaya eğilimlerini anket yöntemi ile yapılan inceleme sonuçlarıyla analiz etmeye çalışmıştır.

Medeniyetler Çatışması paradigmasında çatışma olgusu, mikro ve makro ana düzlemlerinde gerçekleşmektedir. Mikro düzeyde çatışma, ‘fay hattı’ metaforuyla açıklanmaktadır. Bu düzlemde gerçekleşen çatışmanın aktörleri İslam–Ortodoks, Hindu, Afrikalı ve Batı arasında görünmektedir. Makro düzlemde ise, Müslüman ve Asyalılar ile Batı arasında bir çatışmanın görülmesi beklenmektedir. Huntington’a göre, gelecekteki savaş ve gerilimler ‘Batı’nın kibri’ ve ‘İslam’ın ‘hoşgörüsüzlüğü’ ve Çin’in ‘aşırılıkçılığından’

²⁴ Huntington 2004, 309.

²⁵ Huntington 2004, .27.

²⁶ Huntington 2004, 318.

kaynaklanacaktır.²⁷ Bir diğer önemli neden ise, İslam'ın dinamizmi olarak gösterilmektedir. Huntington, 'Fay hattı savaşları'nı medeniyetler arası cemaat çatışması olarak da görmektedir. Bu tarz savaşlar devlet veya devlet dışı aktörler arasında gerçekleşebilir. Fay hattı savaşları diğerlerinden ayıran en önemli özellik, farklı dine mensup gruplar arası bir çatışmayı yansımasıdır. Her ne kadar bu savaş ilk bakışta etnik, dinsel, ırksal veya dilsel gruplar arası bir savaş görünümü verse de, bu savaşlar aslında din odaklı medeniyetler çatışmasıdır.²⁸ Fay hattı savaşlarının ayrıca çeşitli aşamaları bulunmaktadır.²⁹ Bunlardan ilki, kızışma aşamasıdır. Bu aşamada, farklı medeniyetlere mensup gruplar arasında baş gösteren krizler ve çatışmalar gittikçe kızışmaktadır. Kızışmanın derinleşmesinden sonra ise genişleme gelmektedir. Çatışma alanı ilk kıvılcım dalgasının ötelere taşınmaktadır. Genişlemeden sonra siyasal yöntemler geliştirilmeye çalışılarak çatışma kontrol altına alınmaya çalışılır. Bu süreçten sonraki aşama ise kesilme sürecidir. En son aşama her ne kadar seyrek de görülse çözülme sürecidir.³⁰ Bu savaş sürecinin bir başka öne çıkan özelliği ise çoklu kimliklerin zamanla silinmesi ve çatışma ile ilişkili olarak dinsel kimlik ağırlık kazanır. Bu dinsel ağırlık zamanla bir güvenlik meselesine de dönüşebilir.

Huntington'a göre, insanlar kimliklerini ne olmadıklarına göre tanımlarlar³¹ ve "*bize benzeyen insanlar karşısındaki davranışlarımıza benzer kodlar, bize benzemeyen barbarlar karşısındaki davranışlarımıza başka kodlar yön vermiştir.*" Kimliğin en önemli belirleyicisi ne olduğumuz ile ne olmadığımız arasındaki ayırıcı çizgidir. Modern süreçte bu farklılık daha çok ulusal bir ekseninde ilerlemişken, bu yeni süreçte medeniyet ekseninde cereyan etmektedir. Buna göre, medeniyet içi yani benzer olanlar ile medeniyet dışı farklı olanlar arasındaki ilişki, kimliği biçimlendirmektedir. Farklı olan ötekiye karşı, bir üstünlük

²⁷ Huntington 2004, 267.

²⁸ Huntington 2004, 378-380.

²⁹ Huntington bu yönüyle indirgemeci bir yaklaşım sergilemektedir. Pek çok çok boyut ve nedene bağlı gelişebilen çatışmaları salt din faktörüyle açıklamaya çalışmaktadır.

³⁰ Huntington 2004, 399.

³¹ Huntington 2004, 88.

duygusu belirir, bununla birlikte korku ve güvensizlik baş gösterir, dilsel ve kültürel farklılığa dayalı iletişimsel problemler baş gösterir.³²

Soğuk Savaş sürecinde ideolojik kamplar mevcut olduğundan o dönemde sorulan sorular daha çok ‘Hangi taraftansınız?’ şeklinde olmuştur. Yeni süreçte, özellikle ‘kimlik krizi patlaması’ sonrasında ise bu sorunun yerine, ‘kimsiniz?’ sorusu geçmiştir.³³ Bu tespit doğrultusunda, her devlet ve kesim bu soruya bir cevap vermek durumundadır. Bu soruya verilecek yanıt, o devletin kültürel kimliği, dünya siyasetindeki konum ve o devletin dost ve düşmanlarını tanımlayacaktır.³⁴ Bu tanımlama sürecinde, medeniyet belirleyici ve tanımlayıcı çizgi olacaktır. Medeniyet kavramının bu belirleyiciliğini Huntington, ‘insanlık tarihinin sabit bir değişkeni olarak değerlendirmektedir.’³⁵ Fay hattı savaşları bu süreçte kilit bir rol oynamaktadır.

4. Medeniyet Kavramı³⁶

Medeniyet kavramı, diğer pek çok tartışmalı sosyal bilimler kavramı gibi muğlaklığı aşabilmiş bir netliğe ulaşamamıştır. Braudel’in medeniyet kavramı için, “*düz bir çizgiyi, üçgeni veya bir kimyasal elementi tanımlarmış gibi basit ve net bir biçimde tanımlayabilmek hoş olurdu*”³⁷ sözü iyi niyetli bir temennin ötesine geçememiştir. Medeniyet kavramı tarih, sosyoloji, coğrafya ve pek çok sosyal bilim alanında uzun zamandır ele alınan bir kavramdır.³⁸ Kavram, zamansal ve mekansal ötede, statik bir toplumsal realite yansıtmamaktadır, aksine, tarihsel akışkanlık içerisinde, dinamik bir etkileşimsel alanda karmaşık bir yapıda varoluş sergilemektedir.³⁹ Huntington’ın medeniyetler çatışması paradigmasında, bu karmaşıklık veya muğlaklık aşılmış

³² Huntington 2004, 180.

³³ Huntington bu soruyu Amerikan toplumuna ve siyasal karar vericilerine ‘Biz kimiz?’ şeklinde yöneltmiştir.

³⁴ Huntington 2004, 174.

³⁵ Huntington 2004, 180.

³⁶ Huntington her ne kadar eserinde çoğul medeniyet anlayışına sahip olduğunu ileri sürmüştü de derin bir inceleme

ve gözlem yapıldığında onun tek medeniyet anlayışına sahip olduğu anlaşılacaktır. Buna göre, bir tarafta Batı

medeniyeti diğer tarafta ise “barbarlar” veya diğerleri bulunmaktadır(West-Rest).

³⁷ Braudel 1995, 3.

³⁸ Hale 2014, 2.

³⁹ Aktürk 2007, 148.

görülmektedir. Huntington'a göre, insanlık tarihi medeniyet tarihidir ve medeniyet en geniş kültürel bir yapıdır. Medeniyet kavramı, 18. yüzyıl Fransız akademisyenlerce 'barbarlık' kavramına karşı geliştirilmiştir.⁴⁰ Barbarlık, ilkelliği, medeniyet ise gelişmişliği temsil etmektedir.⁴¹ Medeniyet kavramı medeni toplumu ilkel toplumdaki ayıran pozitif anlam taşımaktadır. Medeni bir toplumdaki bahsedildiğinde yerleşik, kentli, okuryazar bir toplum işaret edilir. Bu nedenle, medeni olma, güzelliği, medeni olmama ise çirkinliği veya kötülüğü temsil etmektedir. Braudel'e göre, medeniyet bir alanı işaret etmektedir.⁴² Bu alan kültürel bir bölgedir ve kültürel özellikleri ve olguları toplayan bir havuzdur. Huntington'a göre, medeniyet kavramı toplumları değerlendirmede bir standart getirmektedir. Bu medeniyet ise tekil değil çoğul bir boyut yansıtmaktadır.⁴³ En önemli tanımsal unsurlarından birisi ise din olgusudur.⁴⁴ Bir diğer önemli unsur ise dildir.⁴⁵ Tanımsal kapsamında daha birçok unsur bulunmaktadır. Bu nedenle bu kavram da sosyal bilim alanı içerisindeki pek çok kavram gibi karmaşık bir yapı arz etmektedir.⁴⁶ Medeniyet aynı zamanda en geniş ölçekli kimlik birimidir. Belirgin bir zamansal ve mekânsal hudutları yoktur.⁴⁷ Uzun ömürlü olsalar da ölümlüdürler. Doğarlar, büyürler, yaşarlar, yaşlanırlar ve ölürler. Dinamizme sahiptirler. Yükseliş ve yıkılışlar yaşarlar. Huntington, medeniyetlerin yedi evresinin altını çizmektedir. Bunlar: Karışım, cenin, genişleme, çatışma dönemi, dünya imparatorluğu, çürüme ve istila edilmiş.⁴⁸ Bu medeniyetler ise Çin veya Sinik, Japon, Hindu, İslam, Batı, Latin Amerika, Ortodoks ve Afrika'dır.

Huntington'a göre, medeniyet en geniş kültürel entitedir. Bölgeler, dinsel gruplar, köyler, etnik topluluklar ve milliyetlerin tümü birbirlerinden farklı heterojen kültürel düzeyleri yansıtmaktadırlar. Örneğin İtalya'nın güneyindeki herhangi bir köyün kültürü ile kuzeyinde bulunan bir köyün kültürü farklı olsa bile bu iki köyü, Alman köylerinden ayıran ortak bir

⁴⁰ Braudel 2007, 3.

⁴¹ Philipps and Jones 2008, 730-731.

⁴² Braudel 1995 3.

⁴³ Huntington 2004, 47-48.

⁴⁴ Aktürk 2007, 148.

⁴⁵ Huntington 2004, 76.

⁴⁶ Belge, 2009.

⁴⁷ Huntington 2004, 509.

⁴⁸ Huntington 2004, 52.

kültürün olduğunu işaret eder. Aynı şekilde Alman ve İtalyan köylüleri kendilerini Çinlilerden ya da Araplardan ayıran ayrıksı ortak kültüre sahiptirler. Huntington, medeniyet kavramını tüm ortak kültürlerin kapsayıcısı olarak kullanmaktadır. Medeniyet kavramını dil, din, tarih, gelenek ve kurumlar gibi objektif ve sübjektif öğelerden oluştuğunu belirtmektedir. Ayrıca, insanların çok boyutlu kimliklerinin olabileceğini vurgulamaktadır. Örneğin Roma’da oturan herhangi bir insanın Romalı, İtalyan, Avrupalı, Hıristiyan şeklinde, yoğunluğu değişebilecek pek çok kimliğinin olabileceğini söylemektedir.⁴⁹

Ayrıca, kültür kavramı medeniyet kavramına göre ölçeksel ve dinamik açılarından farklı boyutlar taşımaktadır. Kültürün dinamik boyutu, ona zamansal ve mekânsal bir esneklik vermektedir. Bu esneklik mikro ölçekten makroya doğru uzanan bir doğrultuda genişleyebilmektedir. Medeniyet kavramı buna göre daha statik bir mekânsallık ve zamansallık arz etmektedir. Huntington’ın kültürel çizgileri ise statik bir yapı arz etmektedir.⁵⁰

5. Kültürel Realist Boyutlar

Samuel Huntington’ın Medeniyetler Çatışması paradigması ile ilintili pek çok tartışma konularından biri de onun realist bir çizgi de olup olmadığıyla ilintilidir. Huntington, her ne kadar klasik realist özellikler yansıtmasa da, anarşik dünya algısı gibi ön kabulleriyle realist bir çizgi çizmektedir. Huntington’ı klasik realistlerden ayıran temel farklılık, onun küresel sistemin temel aktörleri olarak devletlerin yerine medeniyetleri yerleştirmesidir. Ayrıca, Huntington’un “*Tam kaos*” kavramı irdelendiğinde de bu durum gözlemlenebilmektedir. Buna göre, devletlerin güç erozyonuna uğraması ve “başarısız devletlerin”⁵¹ gün yüzüne çıkması, anarşik bir dünya manzarası yansıtmaktadır. Bu kavrama göre, etnik ve dinsel çatışmaların baş göstermesi, mülteci sayılarının kritik sayılarda artması, nükleer ve kitle imha silahlarının yayılması, gibi problematik gelişmeler “*Tam Kaos*” kavramını veya anarşik bir yapıyı resmetmektedir. Huntington, bunu “Kaos Paradigması” kavramı ile de

⁴⁹ Huntington 2004, 50.

⁵⁰ Berman 2003.

⁵¹ Failed States.

açıklamaya çalışmıştır. Kaos Paradigması, onun için gerçekliğe yakın bir olgudur. Çatışma olgusu ise bu yapının açık realitesidir.⁵²

Henderson ve Tucker'a göre ise Huntington'un Medeniyetler Çatışması tezi kültürel realizm yansıtmaktadır. Realizmin temel argümanlarından biri uluslararası sistemin anarşik olmasının kabulüdür. Bu anarşik yapının temel aktörü olan ulus devletlerin birbiriyle çatışmaması imkânsızdır. Huntington'a göre, çatışma, temel itici faktördür ve her yerde mevcut olan bir olgudur ve hatta insanın ya da insanlığın bir 'kaderidir'. Bu, aynı zamanda insanları kimlikleyen ve onları motive eden bir tür iç tepidir.⁵³ Bu iç tepisi, düşmanlara programlıdır. İnsanların kimliklerine anlamsallık katan önemli bir faktör de 'düşman'larıdır. Huntington'un tezi de her ne kadar realist boyutlar taşısa da çatışma aktörü bakımından devletin yerine medeniyet ve kültürel faktörler geçmektedir. Buna göre kültürel açıdan aynı tarihsel arka plana sahip ülkelerin, farklı tarihsel geçmişe sahip ülkelerle çatışmaya daha fazla eğilimli oldukları ileri sürülür. Bu tezde farklılık, "düşman algısı"nın zeminini teşkil etmektedir.⁵⁴

6. Medeniyetler Çatışması Paradigmasına Eleştiriler

Huntington tezini ileri sürdükten sonra pek çok tepki toplamıştı. Çalışmasını eleştirenlerden biri de Appadurai'dir. Appadurai'ye göre, Huntington'ın tezi mikro-coğrafi bir düzlemde primordialisttir. Medeniyetler Çatışması paradigması, medeniyetler arası etkileşimi göz ardı etmektedir. Medeniyetler de sosyal yapılardır ve aralarında iletişimsel bir ilişki ve etkileşim bulunmaktadır. Huntington tezinde, dünyayı siyah ve beyaz olarak ayırmaktadır. Huntington bu gri alanları ya görmemekte ya da göz ardı etmektedir.⁵⁵ Medeniyetler Çatışması olgusunun sosyolojik imgelem içerisindeki en önemli problematik boyutu kavramın mutlak ve ikili bir çerçeveye sahip olmasıdır. Bu olgu ile birlikte kullanılan 'savaş', 'adalet', 'zafer' ve 'güvenlik' kavramları da bu paradigmatic çerçeve içerisinde

⁵² Huntington 2004, 38-39.

⁵³ Huntington 2004, 182.

⁵⁴ Errol A. Henderson and Richard Tucker, "Clear and Present Strangers: The Clash of Civilizations and International Conflict", *International Studies Quarterly*, 45, 2001, s.318.

⁵⁵ Rizvi 2011, 227.

yekpare ve tartışılmaz anlamlarla ele alınır.⁵⁶ Bush'un, ABD'nin 'düşmanlarına' karşı 'haçlı savaşı'⁵⁷ ve 'dünyayı şeytandan kurtarma' söylemleri, bu anlamsal yapıda cereyan etmiştir. Bush'un bu retoriksel çıkışları, sosyolojik imgelemin bir ifadesi olarak görünür ve terörizmin nedenleri, yansımaları ve sonuçları ile ilintili tartışmalardan bunların şekillenmesine açıkça hizmet eder.

Çatışmanın kültürelleşmesi yanlış olduğu gibi tehlikelidir de. Bunun yanlış olmasının en önemli nedenlerinden biri, çatışmaların veya anlaşmazlıkların tek nedeni olarak kültürün gösterilmesidir. Oysaki çatışmaların neden olan ekonomik, ideolojik, siyasal vb pek çok faktör rol oynayabilmektedir. Ayrıca, bir medeniyeti diğerinden bütüncül ve mutlak şekilde ayırmak mümkün de değildir.⁵⁸ Bu faktörlerden biri de dindir.

7. Paradigmanın Güçlü ve Zayıf Yönleri

Samuel Huntington'ın Medeniyetler Çatışmasının en güçlü yanlarından biri doğru veya yanlışlığının ötesinde tüm dünyada ilgi, tartışma ve eleştiri üretmiş olmasıdır.⁵⁹ Özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan beri sosyal bilim alanında bu derece ses ve tartışma üretmiş bir çalışmanın bulunmadığı iddia edilmektedir. Çalışmanın ikinci güçlü boyutu, Soğuk Savaş sonrası geçiş döneminde karşılaşılan paradigmatik boşluğu doldurma iddiasını taşımasıdır. Üçüncü olarak da geleceğe yönelik projeksiyonda bulunurken çatışma odaklı bir yöntem belirleyerek, bu çatışma veya çatışmaları medeniyet kimliği üzerinde inşa etmeye çalışmasıdır. Özellikle bu durum paradigmasına güncellik katmaktadır. Dördüncü olarak, 11 Eylül terörist saldırıları sonrasında tüm dünyada ortaya çıkan yeni algılamalar da bu paradigmayı güçlendiren paradigma dışı faktör olarak değerlendirilebilir.

Huntington'ın paradigmasını zayıf gösteren bir takım özelliklerin de altı çizilebilir. Huntington'ın çalışmasının satır aralarında yansıttığı "Doğu" algısı, neo-oryantalist

⁵⁶ Huntington 2004, 232.

⁵⁷ Lewis, *İslam'ın Krizi*, s.43.

⁵⁸ Huntington 2004, 232-233.

⁵⁹ Henderson and Tucker 2001, 320-326.

eğilimler sergilemektedir. Ayrıca, bir taraftan Batı'nın 'mutlak üstünlüğü' vurgulanırken, diğer taraftan Batı'nın İslam istilası tehdidiyle karşı karşıya kaldığı savı çelişik görünmektedir. Eğer Batı Medeniyetinin üstünlüğü 'mutlak'sa Huntington'ın Batı'ya korku ve panik pompalamasının bir anlamı yoktur. Bununla birlikte, Huntington, bir taraftan teknolojik gelişim ve özellikle etkileşim olgusunun altını çizmekten, medeniyetleri statik ve yekpare yedi-sekiz medeniyete ayırması tartışmalı görünmektedir.

Ayrıca, şunun altı çizilebilir: İnsanlık tarihi çatışmalar ve felaketler tarihidir de aslında. Medeniyetler, medeniyetleri temsil eden imparatorluklar ve siyasal örgütlenmeler salt dış ve iç çatışmalarla yıkılmamıştır. "Kronik tehditler" şeklinde değerlendirilen pandemiler, doğal afetler vb. gelişmeler de medeniyetleri alt üst edebilecek potansiyel tehditler veya gelişmeler olarak görülmüştür. Huntington tezinde, çatışma ölçeğini medeniyet ölçeğinde sabitlemektedir. Böylelikle mikro ve makro planda cereyan eden ve edecek olan çatışmaları medeniyet düzlemine indirgemektedir. Bu indirgeyici yaklaşım ise mikrodan makroya cereyan eden ve edecek olan çatışmaların salt tek neden ile ele alınmasına neden olmaktadır. Oysaki çatışma, çok boyutlu bir yaklaşımla ele alınabilecek bir olgudur. Bireysel düzlemden küresel düzleme kadar ortaya çıkabilecek çatışmaları salt medeniyet kavramı ile açıklamaya çalışmak gerçeğin diğer boyutlarının görülebilmesinin önünde bir engel olarak görülebilir.

8. Çatışma Paradigmasının Temel Aktörü Olarak İslam

Huntington'a göre, din olgusu dil olgusuna göre daha evrensel bir yapı arz etmektedir. Modernleşme süreci ile birlikte adeta derin dondurucuya sokulmaya çalışılmış olan din olgusu, yirminci yüzyılın sonlarından itibaren yükseliş trendine geçmiştir. Din ile politikanın birbirinden ayrılması nihayete ermektedir. Din özellikle küresel düzlemde önemli bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır.⁶⁰ Bu yükseliş sürecinde, dinsel ve medeniyetsel bir bilinçlenme ve canlanma yaşanmaktadır. Bu canlanma ile birlikte, 'köktenci' hareketler de güçlenmeye başlamıştır.⁶¹ Bu süreçte, din, insanları ve onların davranışlarını etkileyen

⁶⁰ Huntington 2004, 67.

⁶¹ Huntington 2004, 83.

temel güçlerden biridir. Huntington'a göre din, yeniden bir doğuş yaşamaktadır ve bu küresel olgudur. Bu küresel olgu, en yalın şekilde, İslam dünyasında, Batı karşıtı bir formda tezahür eden, meydan okuma veya kültürel iddialar da kendini göstermektedir.⁶² 1990'lı yılların başlarında yirmi beş yaşın altındaki Ruslar'ın yüzde 30'unun ateizmi terk edip bir İlah'a inanmaları da bir başka dinsel yükseliş örneği olarak sunulmaktadır. 1989 yılında Orta Asya'da faal olan cami ve bir medrese sayısının 1990'lı yılların başlarında 10 000 cami ve 10 medreseye çıkmasını bir başka çarpıcı örnek olarak gösterilmiştir.⁶³ Bu İslami gelişmeler, Batı kamuoyunda "İslami tehdit" ve İslam'ın siyaset sahnesine geri dönüşü olarak ele alınmıştır.⁶⁴

Huntington'a göre, İslam yeniden bir doğuş veya 'yeniden İslamlaşma' yaşamaktadır.⁶⁵ Müslümanlar arasında kimliksel düzlemde anlam, istikrar, gelişme ve meşruiyet gibi arayışlar oluşmakta, bu arayışlar, Müslümanları İslami kaynaklara itmektedir. Bu arayış, 'İslam çözümdür' sloganında umuda ve ideale dönüşmektedir. Ona göre, İslami yeniden doğuşun kapsamı ve derinliği İslam Medeniyeti ile Batı Medeniyeti arasındaki uyumun sonunu sembolize etmektedir.⁶⁶ Bu yeniden uyanış sürecinde Huntington'a göre, Müslümanlar, kendi kültürlerini Batı kültüründen üstün görürler. Bu noktada, Huntington, çelişik bir yaklaşım sergilemektedir. Huntington'ın makale ve kitabı incelendiğinde en çok vurgulanan yargılardan birisi Batı medeniyetinin üstünlüğü yargısıdır. Huntington bu yargısını ters yüz ederek Müslümanların böyle bir kanaat yansıttıklarını iletmektedir. Müslümanlar günümüzde, özellikle dünyevi açıdan Batı'yı daha üstün görmektedirler, kültürel açıdan ise, bir farklılık algısından söz edilebilir. Müslümanların Batı'ya meydan okumaları, kendilerini Batı'dan üstün görmelerinden değil, Batı'nın diğer medeniyetlere ve kültürlerle karşı üstünlükçü bir çizgi çizmesindedir. Huntington, bu meydan okumaları, nüfus artışı ve sosyal mobilizasyon kavramlarıyla açıklamaktadır. Ona göre: "*Müslüman ülkelerindeki nüfus artışı ve özellikle de on beş ve yirmi dört yaş için büyük olanaklar yaratmaktadır. Ekonomik kalkınma Asya'daki hükümetleri güçlendirmekte, demografik*

⁶² Huntington 2004, 142.

⁶³ Huntington 2004, 122-133.

⁶⁴ Roy 2005, 15.

⁶⁵ Huntington 2004, 128.

⁶⁶ Huntington 2004, 153.

büyüme ise Müslüman ülkelerin hükümetlerini ve Müslüman olmayan toplumları korkutmaktadır."⁶⁷ Buna göre, İslami 'yeniden doğuş' bütün İslam dünyasında etkindir. Bunun tarihsel arka planı 1970'li yıllara kadar gitmektedir. Bu yıllarda, İslami semboller, pratikler, inançlar, değerler, politikalar, kurumlar ve organizasyonlar Fas'tan Endonezya'ya kadar çok geniş bir alanda destek ve aidiyet elde etmiştir.⁶⁸ 2025 yılına gelindiğinde Hıristiyanlar dünya nüfusunun sadece yüzde 25'ini teşkil edeceklerdir.⁶⁹ Müslüman nüfus artışı, Hıristiyanlığa göre, daha hızlıdır. İslamiyet, Hıristiyanlık karşısında daha büyük bir nüfus artışı yaşamaktadır. Hıristiyanlık din değiştirme yöntemi ile genişlerken, İslam dini hem din değiştirme hem de demografik artışla büyümektedir.⁷⁰ Müslümanlar arasında nüfusun büyüme oranının her zaman yüzde 2.0'in üstünde olması bunun en yalın göstergesidir. Bu oran zaman zaman yüzde 3.0 seviyesini bile geçebilmektedir. Huntington'a göre, bu hızlı nüfus artışı bir tehdittir. Huntington, nüfus artışı ile gençler arasında 'İslamcı köktencilik'in yükselmesi arasında doğru bir orantı olduğunu ima etmektedir. Bu durum, Batı medeniyeti için de bir tehdit niteliğini taşımaktadır. Huntington, bu yargısını, 1988 yılında Suudi Arabistan Velihtı olan Prenş Abdullah'ın ülkesi için en büyük tehlike olarak gençler arasında 'İslamcı köktencilik'in yükselmesi ifadesiyle pekiştirmektedir.⁷¹

Huntington, "İslami yeniden uyanış" yargısını, John Esposito'nun İslam dünyası ile ilgili görüşleri ile de güçlendirmeye çalışmıştır. Esposito'ya göre, 'İslami uyanış' küresel bir realitedir ve bu realitenin pek çok açık göstergeleri bulunmaktadır. Buna göre, dinsel ibadet yapanların artışı (cami sayısı, camilere gitme, namaz kılma ve oruç tutma gibi etkinliklerin artışı), dinsel yayınların çoğalması, İslami değer ve giyim kurallarının daha fazla vurgulanması ve mistizmin yeniden canlanması artmaktadır. Bu uyanış, bireysel ölçekte cereyan eden entelektüel ve kültürel uyanışın ötesinde sosyo-politik kapsamı geniş bir uyanıştır. İslam toplumu bu süreçte, tepeden tırnağa yeniden yapılanmaktadır.⁷² Bu

⁶⁷ Huntington 2004, 142 - 143.

⁶⁸ Huntington 2004, 155.

⁶⁹ Huntington, bunu tehdit olarak göstermektedir.

⁷⁰ Huntington 2004, 85.

⁷¹ Huntington 2004, 164-167.

⁷² Huntington 2004, 154-155.

tespitlere rağmen, Huntington, yine İslam ile ilgili çelişik ifadelerde bulunmaktan çekinmemiştir. Ona göre İslam, kenetlenmeden yoksun bir bilince sahiptir.⁷³ İslami bir birliğin bulunmadığı işaret edilmektedir ve bu durumun devamı temenni edilmektedir.⁷⁴ Ayrıca bu paradigmaya göre İslam, Batı medeniyetine uyum sağlayamamaktadır. Müslüman toplumlar modernleşme ile gerilimli bir ilişki içindedirler. Bu görüşe göre, İslam'ın faiz, çeşitli ibadet biçimleri, medeni hukukla çelişen kuralları ve kadının toplumdaki yeri ile ilintili pratikleri modernite ile çatışmaktadır.⁷⁵ Bunun yanında, modernite veya Batı'nın demokratik yapısı İslam için bir anlam ifade etmemektedir. Batı'nın demokratikleştirme misyonu karşısında İslam, bir direnç cephesidir. Bu direnç cephesi, İslami dirilişi olumlayıp kültürel bir özgüven inşa etmektedir.⁷⁶

Medeniyetler Çatışması Paradigmasında, İslam, Batı'nın varoluşunu belirsizleştiren ve tehdit eden bir medeniyet olarak ele alınmaktadır. Huntington, Bill Clinton'un 'Batı'nın İslam ile hiçbir sorunu olmadığı' ve Batı için sadece aşırı İslamcıların tehdit olduğu iddiasını tarihe başvurarak ret etmektedir. Ona göre, İslam, İslam olarak kaldığı sürece ve Batı da Batı olarak kaldığı sürece bu iki medeniyet arasında çatışma kaçınılmaz olacaktır. Geçen on dört yüz yıldaki örnekler ve günümüzdeki yaşanılanlar bu iki medeniyetin geleceğini de çatışmalı olarak öngörmektedir. İslam dünyasındaki demografik büyüme ve genişleme, İslami diriliş, Müslümanlar arasındaki Batı karşıtlığı ve kimliksel bilinçlenme gibi gelişmeler çatışmayı fitilleyecek önemli faktörlerdir. Huntington, 1990'lı yıllarda gerçekleşen 28 fay hattı savaşının 19'unun Müslümanlar ile Hıristiyanlar arasında gelişmesini geleceğe yönelik öngörülerini destekleyici tespitler olarak ileri sürmektedir.⁷⁷

İslam dünyasında veya topluluklarında Batı karşıtlığı varlığı bir realitedir. Bu realitenin ne kadar geniş bir toplumsal tabana sahip olduğu net değildir. İslam dünyası ile özdeşleştirilmeye çalışılan şiddet ve öfke acaba gerçekten de tüm Müslümanları mı temsil

⁷³ Huntington 2004, 257.

⁷⁴ Çünkü İslam Birliği, Batı medeniyeti ve onun temsilcisi durumundaki ABD için "meydan okuyucu" tehdit olarak

değerlendirilmektedir.

⁷⁵ Huntington 2004, 104.

⁷⁶ Huntington 2004, 284.

⁷⁷ Huntington 2004, 308-313.

etmektedir? Ayrıca, bir yerde bir öfkenin varlığı bir realite ise, öfke duygusunun kendiliğinden doğmadığı ve büyümediği de göz ardı edilmemelidir. Bernard Lewis daha 1990'lı yılların başında, İslam ülkelerinde Batı'ya karşı gelişen öfkeyi 'akıldışı tepki' olarak yaftalamıştır.⁷⁸ Psikolojik çerçevede, tabii ki öfke duygusu akıl dışı refleks olarak kabul edilebilir, fakat akıl dışılığın rasyonel kökenleri olduğu da görülmelidir. Bu, öfkenin haklı olduğu anlamına da gelmemelidir. Eğer İslam medeniyeti bir realite ise, bu medeniyeti öfke temsil etmemelidir ve bir takım odakların da bu tür negatif sembolleştirilmelerine malzeme verilmemelidir. İŞİD gibi İslami görünümlü terörist örgütlerin eylemleri günümüzde bu tarz negatif algısal inşaları tahkim etmektedir. Bu sembolleştirme işlemlerinden temel hedefi İslam'ın şiddete meyilli olduğu yargısını kabul ettirmektir. 1993–1994 yılları arasında gerçekleşmiş olan 50 etno-politik çatışmanın 26'sında Müslümanların bulunması bu argümanı destekleyici veri olarak sunulmaktadır.⁷⁹ Etno-politik kavramı kendi başına analiz edildiğinde bu çatışmaların etno-politik bir içeriği haiz olduğu görülmektedir. Bu çatışmaları bağlamından koparıp medeniyet tahayyülüne oturtup ve bundan sonra ise ötekileştirilen medeniyeti şiddet ile özdeşleştirmek oldukça kolaydır. Yine bu stratejik manüpülasyona göre, devletlerin yaşadıkları krize verdikleri tepkilerin şiddete dönüşme oranı sayısallaştırılmaktadır. Örneğin, ABD, kriz süreçlerinde yüzde 17,9 oranında şiddete başvurmaktadır. İngiltere'de bu oran, yüzde 11,5'tir. Çin için bu oran, yüzde 76, Sovyetler Birliği'nde ise bu, yüzde 28'dir. Bu oran, Müslüman devletlerde ise yüzde 53,5 seviyesindedir.⁸⁰ Huntington, bu noktada tezini desteklemek için ilginç bir şekilde rakamlarla adeta oynamıştır. Batı medeniyetini veya Hıristiyan devletleri total olarak ele almazken, Müslüman devletleri total bir şekilde şiddete meyilli olarak göstererek onları adeta öcüleştirmiştir.

Medeniyetler Çatışması paradigmasına göre, İslam var olduğundan beri bir 'kılıç dini' olmuştur. İslam'ın Bedevi göçebe kabileleri arasında doğması, bunun güçlü 'kanıtı' olarak işaret edilmektedir. İslam'ın şiddet ile ilişkisi bu tarihsel kökenle ilişkilendirilmektedir. Buna göre, Hz. Muhammed bir peygamber olmaktan öte 'çetin bir savaşçı ve askeri

⁷⁸ Gerges 2001, 58.

⁷⁹ Huntington 2004, 385.

⁸⁰ Huntington 2004, 388.

komutan'dır. Müslümanlar da bugün savaşçı ve şiddete eğilimli gösterilmektedir. Bu nedenle, dünyadaki istikrarsızlığın kaynağı olarak İslam gösterilmektedir ve bunun en büyük nedenlerinden biri olarak İslam dünyasının baskın bir merkezden yoksun olmasının altı çizilir. Bir diğer neden ise, Müslüman ülkelerdeki nüfus patlamasıdır. Nüfus patlaması İslam içi ve dışı şiddetin kaynağı olarak iletilmektedir. Ayrıca, İslam'ın Hıristiyanlığa göre daha mutlakiyetçi olduğu ve din ile politikayı birleştirdiği vurgulanır.⁸¹

9. Geleceğe Yönelik Projeksiyonlar

Medeniyetler Çatışması paradigması Soğuk Savaş sonrası döneme ilişkin inşacı bir yöntemle ortaya çıkmış bir teorik yaklaşımdır. Bu paradigma, özellikle 11 Eylül terörist saldırılarından sonra zihinsel haritalara daha fazla egemen olmaya başlamıştır. Özellikle Ortadoğu'nun çok yönlü siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel dönüşüme maruz kaldığı süreçte, tepkisel bir sinerji ile ortaya çıkan El Kaide, İŞİD, El Nusra gibi örgütlere karşı geliştirilmeye çalışılan küresel güvenlik anlayışları, yakın ve orta vadede etkin olacak görünmektedir.

Medeniyetler Çatışması paradigması uluslararası ilişkiler disiplininin realist yaklaşımından etkilenmiş veya esinlenmiş bir yaklaşımdır. Bu paradigmatic yaklaşımda, kaos, sistemik yapının bir realitesidir. Kaotik yapının belirgin özelliği ise medeniyetlere dayalı bir yapının varlığıdır. Bu medeniyetler arası yapıda Batı, 'iyiyi ve ideali' temsil etmektedir. Bu bir çeşit küresel statüko anlamına gelmektedir. Medeniyetlerin dinamik boyutu bu statükoyu tehdit etmektedir. Bu nedenle Huntington, Batı medeniyetinin 'çekirdek devleti' olarak kabul ettiği ABD'ye stratejik tespit ve önerilerde bulunmaktadır. Bu stratejik tespit ve öneriler ABD'nin ulusal güvenlik ve çıkarı için vazgeçilmezdir. Huntington'ın paradigması irdelendiğinde, ABD için yeni bir güvenlik anlayışı önermektedir. Bu güvenlik anlayışının temeline, ideoloji yerine, kültürel ve dinsel boyutları ağır basan medeniyetsel bir anlayış getirmeye çalışmaktadır. Buna göre, Batı Medeniyeti, diğer medeniyetlerin özellikle İslam medeniyetinin 'tehdidiyle' baş başadır. Bu 'tehdit' ile mücadele etmek gerekmektedir. Bu mücadeleyi Batı medeniyeti adına yürütecek güç ise (çekirdek devlet) ABD'dir. Özellikle,

⁸¹ Huntington 2004, 395- 398.

11 Eylül terörist saldırıları sonrasında geliştirilmeye çalışılan güvenlik stratejilerine bakıldığında, Huntington'ın uyarı ve önerilerinin ABD siyasi karar vericileri tarafından dikkate alındığı görülmektedir. Bush döneminde, ABD'nin uluslararası hukuku hiçe sayan tek taraflı politikaları ve ABD'nin Afganistan ve Irak'taki askeri maceraları bu bakış açısının doğruluğunu teyit etmektedir. ABD'nin bu dönemde geliştirmeye çalıştığı küresel düzlemde "terörle mücadele stratejisi" de bu genel güvenlik anlayışının bir ürünüdür. Huntington daha 1990'lı yılların başında gerekli uyarılarda şu şekilde bulunuyordu: "*Birkaç terörist, büyük çaplı şiddet ve kitlesel yıkım üretebilecek güce sahip olacaktır. Terörizm ve nükleer silahlar, birbirinden bağımsız olarak, Batılı olmayan güçsüzlerin silahlarıdır. İkisi birleşecek olduğunda veya birleştiğinde, Batılı-olmayan zayıflar da güçlü konumuna gelecektir*".⁸² Bu tespitlerde ilginç çelişik ifadeler gözlemlenmektedir. Özellikle terörizm ile nükleer silahların Batılı olmayan 'güçsüzlerin' silahları olduğu iddiasıdır. Nükleer silahlar Batı medeniyetinin insanlığa sunduğu, yok edici 'armağanlardır'. Batı medeniyeti çıkışlı ürünleri, Batı dışı medeniyetlere mal edip ve bundan bir tehdit inşa etmek oldukça düşündürücüdür. Terörizm olgusuna gelince, terörizm elbette küresel istikrarı tehdit eden bir olgu olarak kabul edilebilir, fakat bu olgunun veya kavramın babası Batı dışı medeniyetler değil, Batı medeniyetidir. Ayrıca, medeniyetler çatışması paradigması, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra, kaotik bir yapı ile karşı karşıya kalan Batı medeniyetinin güvenliğini NATO'ya havale etmektedir. Kuzey Atlantik İttifakı'nın o dönemdeki Genel Sekreteri'nin 1995'te 'İslami köktenciliği' Batı medeniyeti için en az komünizm kadar tehlikeli bulduğunu bildirmesi oldukça anlamlıdır.⁸³ Buna göre, NATO Batı medeniyetinin güvenliğini sağlayan bir politik-askeri bir organizasyondur. Batı medeniyetinin bir güvenlik bölgesine dönüşmesinin önündeki büyük tehdit İslam olarak görülmektedir.⁸⁴

Huntington'a göre, İslam ile Batı medeniyeti arasındaki çatışma 1400 yıllık bir tarihsel arka plana sahiptir. Bu iki 'düşman' medeniyet arasındaki savaş, Soğuk Savaş döneminde bile kısmen de olsa cereyan etmiştir. Medeniyetler Çatışması Paradigmasına göre, 1979 İran

⁸² Huntington 2004, 275.

⁸³ Huntington 2004, 318.

⁸⁴ Huntington 2004, 454.

İslam Devrimi, iki medeniyet arasındaki kısmi bir savaşı sembolize etmektedir.⁸⁵ Buna göre, İran Amerika ile fiili bir savaş yaşamaktadır. Bu savaş, İslam medeniyeti ile Batı medeniyeti arasındaki çatışmanın bir cephesini temsil etmektedir. Huntington, Sovyet işgali sonrasında gelişen Afgan direnişini de bir Batı-İslam medeniyeti savaşı olarak görmektedir.⁸⁶ Oysaki bu savaş, Batı medeniyetinden çok Batı medeniyeti ile birlikte (özellikle ABD ile birlikte) Sovyetler Birliği'ne karşı verilmiştir. Medeniyetler Çatışması paradigmasının cephe savaşı, bu anlayışa göre Soğuk Savaş döneminde de devam etmiştir. Ayrıca, ABD tarafından 1980-1995 yılları arasında, Orta- Doğu'da Müslümanlara karşı gerçekleştirilen 17 askeri operasyon medeniyetler çatışmasının bir başka büyük cephesini resmetmektedir.⁸⁷

Bu paradigmada ekonomiye de stratejik roller düşmektedir. Diğer medeniyetler ile geliştirilecek münasebetlerde ekonominin stratejik manivela olarak kullanılmasının altı çizilmektedir. Ekonomik kaynaklar, ulusal çıkar ve güvenlik için bir ödüllendirme ve cezalandırma aracı olarak kullanılmaktadır.⁸⁸ Bu ödüllendirme ve cezalandırma stratejileri öyle bir akıllıkla kullanılır ki Batılı ülkeler ve toplumların bütünlüğü pekiştirilir, Batılı olmayan ulus ve topluluklar arası çelişkilerin derinleştirilmesi teşvik edilir. Buna göre, Batı'nın Batı dışı meydan okumalara karşı bu tür derin stratejik yaklaşımlar sergilemesi elzemdir. Silahlanma, insan hakları, demokrasi, enerji kaynaklarının denetimi, terörizm gibi meselelerin Batı ve İslam arasında derinleştirdiği gerilimler, Batı'nın stratejik aklının devrede olmasını hayati kılmaktadır.⁸⁹ Batı medeniyeti için temel sorun, 'İslamcı köktencilik'in ötesinde İslam'ın kendisi temel 'sorun'dur. Buna göre, Müslüman halklar kendi kültürlerini Batı medeniyetinin kültürel varlığından daha üstün görmektedirler ve

⁸⁵ Huntington, bu görüşü ile kendi paradigması ile çelişik bir yaklaşım sergilemektedir. Medeniyetler Çatışması Paradigmasına göre yaklaşıldığında, İran devrimi "Medeniyet içi" bir çatışmadır; ama Huntington bu tarihsel gelişmeyi Medeniyetler Çatışması perspektifi ile değerlendirmektedir. İran rejiminin Batı Medeniyetine mensup olan Rusya ile stratejik denebilecek ilişkileri de bu yaklaşımı refüze etmektedir.

⁸⁶ Huntington 2004, 370.

⁸⁷ Huntington 2004, 319-321.

⁸⁸ Her ne kadar Rusya Batı medeniyeti içinde bir aktör veya unsur olarak kabul edilse de, Ukranya krizi sonrasında Batı tarafından maruz bırakıldığı ekonomik yaptırımlar, "ekonomik manivelalara" model olarak gösterilebilir.

⁸⁹ Huntington 2004, 303-304.

Batı medeniyeti karşısında kendilerini güçsüz hissetmektedirler.⁹⁰ İslam'ın sorunu CIA veya ABD değil, bizzat Batı'dır.⁹¹ Bu noktada, Huntington, ABD'nin inşa edeceği yeni güvenlik anlayışı çerçevesindeki tehdidi tüm Batılı ülkelere teşmil etmeye çalışmaktadır.

Huntington, çalışmasının sonlarında küresel güvenlik için, dünyada çok kültürlülüğün herkesçe benimsenmesini önermektedir.⁹² Bu görüşü, onun diğer düşünceleri ile çelişik görünmektedir. Bir taraftan çok kültürlülüğün bir başka yansıması olan çok medeniyetlilik tehdit olarak görülürken, diğer taraftan da bu tehdide karşı çok kültürlülük çözüm olarak sunulmaktadır. Bu görüşlerden bile, Huntington'ın çok sağlıklı temellere dayanmayan bir teorik çerçeve geliştirmeye çalıştığı iddia edilebilir. Bu çelişki, Huntington'ın şu ifadesinden de tespit edilebilir "*Belirmekte olan çağda, medeniyetlerin çatışması dünya barışının karşındaki en büyük tehlikedir ve medeniyetlere bağlı uluslararası düzen bir dünya savaşına karşı en büyük güvencedir.*"⁹³ Bu inşa sürecinin de göç olgusu bir başka önemli problem alanıdır.

10. Göç Sorunsalı

Günümüzün önemli küresel sorunlarından birisi de göç sorunsalıdır. Göç insanlık tarihinin en dinamik olgularından biridir. Bu olgu insanlık tarihine de bir dinamizm katmıştır. Huntington'a göre '*demografi yazgı ise, nüfus oynamaları da tarihin motorudur.*'⁹⁴ Tarihin bu motoru olma işlevi, çeşitli yerlerde istikrarsızlaştırıcı bir rol oynayabilmektedir. Batı medeniyetinin özellikle Avrupa yakasında göç olgusu güvenlik olgusu çerçevesinde ele alınan sosyo-politik bir sorunsaldır. AB'ye nazaran ABD, özellikle Latin Amerika dışından aldığı göçleri daha az tehdit olarak görmüştür.⁹⁵ Bu durum 11 Eylül'den sonra değişmiştir. Göç konusunda ABD kendisine güvenen bir devlettir. Göçmenleri 'melting Pot'unda asimile etme yetisi ABD'yi bir göçmen ülkesi haline getirmiştir. ABD ülkesine gelen

⁹⁰ Huntington'un bu görüşü, Müslümanların kendilerini kültürel yönden üstün gördükleri görüşüyle çelişiyor.

⁹¹ Huntington 2004, 322.

⁹² Huntington 2004, 479.

⁹³ Huntington 2004, 484.

⁹⁴ Huntington 2004, 292.

⁹⁵ Paris'te Cahrlie Hebdo'ya yapılan terörist saldırı ve buna benzer gelişmeler, AB'nin görece yumuşak yaklaşımını da değiştirecektir.

göçmenleri sistemine entegre etmeyi başarabilmiş bir ülkedir. ABD'nin bu yetisi, geliştirmeye çalıştığı yeni güvenlik anlayışı çerçevesinde çatırdamaktadır. Aslında bu durum, 11 Eylül öncesine, 1990'lı yıllara kadar gider. 1990'lı yıllarda yapılan çalışmalarda Amerikan kamuoyu göç olgusunu Amerikan kültürü için bir tehdit olarak gördüklerini beyan etmişlerdir. Aslında o dönemde daha çok Latin Amerika ve Asya'dan gelen göçler tehdit olarak görülmekteydi.⁹⁶ 11 Eylül terörist saldırılardan sonra ise Müslümanlar asli tehdit konumuna getirilmiştir. ABD ve AB bu algının yükseldiği coğrafi ve politik alanı olmuştur ve bu algı gelecekte de güçlü olmaya devam edecek görünmektedir.

11. Ulus Devletlerin Geleceği

Uluslararası İlişkiler disiplini içerisinde özellikle realistler için devletler uluslararası sistemin en önemli aktörüdür. Küreselleşme sürecinin değiştirici ve dönüştürücü faktörlerinin güçlenmesi ve uluslararası sistemik yapının değişmesi ile birlikte klasik ulus devletlerin yapısı ve işlevleri ile ilintili tartışmalar da artmıştır. Huntington'ın paradigmasının odak noktası, her ne kadar medeniyetler olsa da, taşıdığı kimi realist bakış açıları, devletlerin dünyevi işlerinde yine egemen entiteler olmaya devam edeceğini ileri sürmektedir. Yeni tarihsel süreçte devletler, egemenlik veya erksel bakımlardan kayıplar yaşasalar da temel aktör olma konumlarını muhafaza edeceklerdir; fakat yeni bin yılda devletler ulusal çıkarlarını klasik ideolojik perspektiften değil, medeniyet paradigması çerçevesinde tanımlayacaklardır. Aynı medeniyet kümesine ait olan devletlerarası işbirliği ve ittifaklar güçlenecek, farklı medeniyetlere mensup olan devletlerle ise gerilimler veya çatışmalar yaşanacaktır. Devletlerin tehdit algıları da bu medeniyet veya kültür algısı çerçevesinde şekillenecektir. Değerler, kültürel unsurlar ve kurumsal yapılar devletlerin tehdit algılarını ve ulusal çıkar anlayışlarına etkide bulunacaktır.⁹⁷ Devletler algıladıkları tehlikelere veya tehditlere karşı tepki veya refleksler geliştirirler. Medeniyetler Çatışması paradigmasına göre, kültür ve medeniyet bu süreçte kilit rol oynamaktadır. Devletlerin çıkarları salt ulusal değerler ve yapıları tarafından değil, uluslararası kurum ve kurallar

⁹⁶ Huntington 2004, 299.

⁹⁷ Huntington 2004, 36-37.

tarafından da şekillenmektedir.⁹⁸ Bu paradigmatik çerçeveden yaklaşıldığında, Amerika Birleşik Devletleri'nin inşa etmeye çalıştığı yeni güvenlik anlayışındaki tehdit olgusu da medeniyet ve kültür faktörlerinden bağımsız gelişmemiştir. Bu algı her geçen gün daha da derinleşmektedir.

Bu paradigmada devletler çeşitli kategorilere ayrılmaktadır. Buna göre, organik devlet (kültürel olarak tek bir medeniyet ile özdeş olan devleti işaret eder. Örneğin Arap-İslam medeniyeti ile özdeş kabul edilen Mısır veya Batı medeniyeti ile özdeş sayılan İtalya gibi), çekirdek-merkez devlet (Çin, Japonya, ABD, Fransa ve Almanya), yalnız devlet, parçalı devlet, ayırık devlet ve bölünmüş devlet gibi kategorizasyon yapılmaktadır. Huntingtona göre, İslam, Afrika ve Latin Amerika medeniyetlerinde bu tarz çekirdek devletler yoktur.⁹⁹ Bu paradigmada, en önemli devletler 'çekirdek devletler'dir. Çekirdek devletlerin temel işlevi, benzer kültürel kimliğe sahip ülkeleri kendi eksenine çekmek, farklı kültürel kimliğe ait çekirdekleri ise ötekileştirmektir. Çekirdek devletler bu temel işlevlerini yerine getirirken, güvenlik veya ulusal çıkar gibi çeşitli gerekçelerle diğer medeniyete mensup halkları kendi egemenliğine tabii kılabilir veya onların üzerinde güce dayalı bir tahakküm elde edebilir.¹⁰⁰

'Çekirdek devletler' küresel düzlemde cereyan edecek medeniyetler çatışmasının temel aktörleridirler.¹⁰¹ 'Çekirdek devletler çatışmaları' da denilen bu düzlemdeki medeniyetler arası çatışmada, uluslararası politik yapının geleneksel sorunları, çatışmayı körükleyecek unsurlar olarak öne çıkacaktır. Bunlar, sınır sorunları, kültürel dayatma, medeniyet içi himayecilik ve medeniyet dışı ötekileştirme, ekonomik güç ve refah yarışı, askeri rekabet ve silah denetimi anlaşmazlıkları ve ekonomik sorunlar (IMF ve Dünya Bankası bağlamında) gibi geleneksel görünümlü problemlerdir. Ayrıca, çekirdek devletler arasındaki güç dengesindeki olası değişimler de çatışmaları tetikleyebilecek önemli unsurlardandır.¹⁰²

⁹⁸ Huntington 2004, 36.

⁹⁹ Huntington 2004, 190-191.

¹⁰⁰ Huntington 2004, 226.

¹⁰¹ Huntington bu bakış açısıyla realist bir perspektif yansıtmaktadır.

¹⁰² Huntington 2004, 306-307.

12. Sonuç

Medeniyet kavramı kültür olgusuna göre daha statik bir mekânsallık ve zamansallık arz etmektedir. Kültür, yerel, bölgesel, ulusal ve küresel düzlemde farklı formlarda tezahür eden sosyal bir olgudur. Özünde, etkileşim ve dönüşüm bulunmaktadır. Medeniyet kavramı ise, daha statik bir mekânsallık ve zamansallık arz etmektedir. Huntington'ın paradigmasındaki medeniyet kavramı kültür kavramına daha yakın bir görünüm yansıtmaktadır. Dinsellik ise bu paradigmanın merkezinde bulunmaktadır. Huntington'ın neo-realist eğilimler taşıyan kuramı bu bağlamda, medeniyetlerin sonuna işaret etmektedir. Bu durum, medeniyetsiz bir dünya anlamına gelmemektedir. Batı medeniyeti, “Tarihin Sonu” yaklaşımı paralelinde tarihin son varışsal destinasyonu olarak tek medeniyeti temsil ederek, çoğul medeniyetlerin yok oluşu anlamında medeniyetlerin sonunu simgelemektedir. Medeniyet kavramı modernite sürecinde ortaya atılmış bir kavramdır. “Barbarlık” kelimesinin aksi anlamında kullanılmıştır. Buna göre, barbarlık olmadan medeniyetin bir anlamsallığı bulunmamaktadır. Bu iki dünya arasında sürekli bir mücadelenin olduğu varsayılmaktadır. Huntington, çalışmasında, medeniyet kavramını toplumları değerlendirmede bir standart getirdiği için kullandığını belirtmek istemiştir. Bunu yaparken, dil, din, tarih, gelenek ve kurumlar gibi ayırıcı unsurlardan yararlanmışır. Bu unsurların ortaya çıkardığı soru şudur: En geniş “kültürel entiteler” olarak medeniyetler, salt kültürel farklılıkları nedeniyle mi çatışıyorlar ve çatışacaklar? Huntington, her ne kadar çalışmasında, çoğul medeniyet yaklaşımına sahip olduğunu iddia etmişse de açıklamalarında tek medeniyet algısı olduğu teşhis edilmektedir. Bu, Batı medeniyetidir. Batı, iyiyi diğerleri ise barbarlığı temsil etmektedir. Bu yaklaşımda çoğul medeniyet anlayışı bulunmamaktadır. Aksi bir durumun savunusu medeniyet kavramının anlamsal çerçevesini darmadağın etmektedir. Buna göre, medeniyetler çatışması paradigması Huntington'ın da ileri sürdüğü gibi bir soru sormaktadır. Sorunun cevabı ise “evet” ya da “hayır”a ulaşmaktadır. Medeniyetler Çatışması paradigması çerçevesinde yaklaşıldığında, bu sorunun cevabı “hayır”dır. Çünkü bu paradigmaya göre, medeniyet pozitif bir anlamsal derinlik yansıtmaktadır ve barbarlık ve ilkelik karşıtıdır. Bu durum ise medeniyetlerin çatışmasını imkansız görmektedir. Oysa ki Huntington, tersine, medeniyetler çatışmasını

kaçınılmaz görmüştür. Bu noktada, Huntington'ın diğer medeniyetleri medeniyet olarak görmediği anlaşılmaktadır. Bu da medeniyetlerin sonuna işaret etmektedir ve gelecekte bu algı gerilim ve çatışmayı pekiştirecektir. Huntington'ın tekil değil de, dual veya çoğul medeniyet anlayışına sahip olduğu kabul edilse bile, bunun nihai aşamasının, çatışma veya çatışmalar sonrası medeniyetlerin son bulacağını ima etmektedir.

Son olarak, medeniyetler arası çatışma tahayyülünün yakın ve orta vadede “korku”(İslam'ın umacılaştırılması) enstrumanı aracılığıyla geniş ve güçlü bir hakimiyet kuracağı öngörülmektedir. Güncel siyasi ve güvenlik gelişmeleri bu iddiayı güçlendirmektedir. Bu durum, toplumlara arası akışkanlığın bir türü olan göç olgusunu güvenleştirecek, böylelikle medenişel dinamizmin motoru sayılabilecek etkileşimsellik alanı daralacaktır. Küresel, bölgesel ve ulusal siyasal entiteler de bu durumdan etkilenecektir.

Kaynakça

- Aktürk. Şener. 2007. “Braudel'den Elias'a ve Huntington'a “Medeniyet” Kavramının Kullanımları.” Doğu Batı, 41.
- Arı. Tayyar. 2002. Uluslararası İlişkiler Teorileri, İstanbul: Alfa Yayınları.
- Belge. Murat. 2009. Medeniyetler Çatışması.
<http://www.taraf.com.tr/murat-belge/makale-medeniyetler-catismasi.htm>
12 Temmuz 2013 tarihinde erişildi.
- Berman, P.(2003). Terror and Liberalism, Newyork: Norton&Company.
- Braudel. Fernand. 1995. A History of Civilizations. New York: Penguin Books.
- Chiozza. Giacomo. 2002. “Is there a Clash of Civilizations? Evidence from Patterns of International Conflict Involmant, 1946- 1997.” Journal of PeaceResearch, 39 (6): 711.
- Davutoğlu, A. (2003). Stratejik Derinlik -Türkiye'nin Uluslararası Konumu: İstanbul: Küre
- Huntington, Samuel. 2004. Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzenin Yeniden Kurulması(C. Soydemir, Çev.): İstanbul: Okyanus.
- Henderson. Errol A. and Richard Tucker. 2001. “Clearand Present Strangers: The Clash of Civilizationsand International Conflict”, International Studies Quarterly. 45: 318.
- Gerges. Fawaz. A. 2001. Amerika ve Siyasal İslam(çev. Ahmet Emin Dağ): İstanbul: Anka Yayınları.

- Hale. Henry. E. 2014. "Civilizations Reframed Towards A Theoretical Upgrade For A Stalled Paradigm, Medeniyetler Araştırmaları Dergisi. 1 (1): 2.
- Kuhn. Thomas. S. 2012. The Structure of Scientific Revolutions, Chicago: The University of Chicago Press.
- Lewis. Bernard. 2003. İslam'ın Krizi(çev. Abdullah Yılmaz): İstanbul: Literatür Yayınları.
- Lewis. Bernard. 2011. İslam'ın Siyasal Söylemi(çev. Ünsal Oskay): Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Philips R. And Jones, R. 2008." Imperial and Anti- Imperial Constructions of Civilization: Engagements with Pre-Modern Pasts." Geopolitics. 13(4): 730-735.
- Rizvi. Razal. "Beyond the Social Imaginary of Clash of Civilizations." Educational Philosophy and theory Educational Philosophy and Theory. 43 (3):
- Roy. Olivier. 2005. Siyasal İslamın İflası(çev. Cüneyt Akalın):İstanbul: Metis Yayınları.
- Yılmaz. Murat. Derl. 2003. Medeniyetler Çatışması: Ankara: Vadi Yayınları.